

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA RAQAMLI SAVODXONLIK VA MEDIA SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH

Pazlitdinova Rayxona Sayidxo'ja qizi

TURAN INTERNATIONAL UNIVERSITY

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Nurullayeva Ugulxon Ergashboyevna

“Gumanitar fanlar va pedagogika” kafedrası o'qituvchisi

Anotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli savodxonlik va media savodxonlikni shakllantirishning dolzarbligi, mazmuni hamda ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy axborot texnologiyalari rivojlanib borayotgan sharoitda o'quvchilarning raqamli vositalardan to'g'ri va samarali foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Maqolada o'quvchilarning axborotni izlash, saralash, tahlil qilish va undan ongli foydalanish malakalarini rivojlantirishga qaratilgan metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, media savodxonlik orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish, yolg'on axborotlarni ajrata olish ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari ko'rib chiqilgan. Mazkur maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar berish bilan birga, ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar

raqamli savodxonlik, media savodxonlik, boshlang'ich ta'lim, axborot texnologiyalari, tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, internet xavfsizligi, raqamli kompetensiya, media madaniyat, ta'lim samaradorligi.

Abstract

This article discusses the relevance, content and importance of developing digital literacy and media literacy in the process of primary education. In the context of the development of modern information technologies, one of the important tasks is to form students' skills in the correct and effective use of digital tools. The article analyzes methods aimed at developing students' skills in searching, sorting, analyzing and using information consciously. It also considers the issues of forming critical thinking in students through media literacy and developing the skills of distinguishing false information. This article provides practical recommendations for primary school teachers, as well as serves to increase the effectiveness of education.

Keywords

digital literacy, media literacy, primary education, information technologies, critical thinking, information analysis, Internet security, digital competence, media culture, educational effectiveness.

Kirish. Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi oldida yangi va dolzarb vazifalar paydo bo'lmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar hayotning barcha sohalariga kirib kelgan bir paytda o'quvchilarning raqamli savodxonligi va media savodxonligini shakllantirish muhim pedagogik muammo sifatida qaralmoqda. Chunki bugungi kunda bolalar juda erta yoshdan boshlab internet, mobil qurilmalar va turli raqamli platformalar bilan muloqotga kirishmoqda. Boshlang'ich ta'lim esa shaxsning

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

bilim olishidagi eng muhim poydevor bosqichi hisoblanadi. Aynan shu davrda o'quvchilarda axborotni qabul qilish, uni tushunish, tahlil qilish va to'g'ri foydalanish ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli raqamli savodxonlik va media savodxonlikni aynan boshlang'ich sinflardan boshlab rivojlantirish zarur hisoblanadi. Raqamli savodxonlik deganda o'quvchining kompyuter, planshet, internet va boshqa raqamli vositalardan samarali va xavfsiz foydalanish ko'nikmasi tushuniladi. Media savodxonlik esa axborotni tahlil qilish, uning ishonchliligini aniqlash, turli manbalardan olingan ma'lumotlarni solishtirish va tanqidiy baholash qobiliyatini anglatadi. Ushbu ikki yo'nalish o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, o'quvchining zamonaviy jamiyatda to'g'ri yo'nalishda rivojlanishiga xizmat qiladi. Bugungi kunda ko'plab xalqaro tadqiqotlarda ham o'quvchilarning raqamli va media savodxonligini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida ko'rsatilmoqda. Shu jihatdan boshlang'ich sinflarda bu ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan metod va yondashuvlarni o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu bois ushbu maqolada boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlik va media savodxonlikni shakllantirishning mazmuni, ahamiyati hamda samarali usullari tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlik va media savodxonlikni shakllantirish bugungi kunda ta'lim tizimining eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki zamonaviy jamiyatda axborot oqimi juda tezlashgan bo'lib, o'quvchilar har kuni turli internet manbalari, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar bilan to'qnash kelmoqda. Shu sababli ularni faqat texnik vositalardan foydalanishga emas, balki axborotni to'g'ri tushunish, tahlil qilish va xavfsiz foydalanishga o'rgatish zarur hisoblanadi [1]. Raqamli savodxonlik o'quvchining kompyuter, planshet, mobil qurilmalar va internetdan maqsadli va samarali foydalanish ko'nikmasini anglatadi. Boshlang'ich sinflarda bu ko'nikmalar asta-sekinlik bilan shakllantiriladi. Masalan, o'quvchilar matn yozish, rasm chizish dasturlaridan foydalanish, oddiy qidiruv tizimlari orqali ma'lumot topish kabi amaliy ishlarni bajaradilar. Bu jarayon ularda texnologiyaga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi va raqamli muhitda erkin harakat qilishga o'rgatadi [2]. Media savodxonlik esa o'quvchining axborotni tahlil qilish, uning ishonchliligini aniqlash va turli manbalardan kelgan ma'lumotlarni solishtira olish qobiliyatidir. Bugungi kunda internetda noto'g'ri yoki tekshirilmagan axborotlar ko'p uchraydi. Shu sababli boshlang'ich sinf o'quvchilariga “bu axborot to'g'rimi yoki yo'qmi?”, “kim tomonidan yaratilgan?” kabi savollarni berish orqali ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatish muhim ahamiyatga ega [3]. Boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli va media savodxonlikni rivojlantirishda interaktiv metodlar katta samara beradi. Masalan, multimedia taqdimotlari, o'yin asosidagi topshiriqlar, video materiallar va raqamli platformalardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'quvchilar nafaqat tinglovchi, balki faol ishtirokchiga aylanadi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi [4]. Shuningdek, guruhli ishlar va muammoli vaziyatlar orqali o'quvchilarda hamkorlikda ishlash ko'nikmasi shakllantiriladi. Masalan, o'qituvchi biror mavzuga oid turli internet ma'lumotlarini taqdim etadi va o'quvchilardan ularning qaysi biri ishonchli ekanini aniqlashni so'raydi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarda tahlil qilish, solishtirish va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi [2]. Raqamli savodxonlikni shakllantirishda o'qituvchining roli ham juda muhimdir. O'qituvchi o'quvchilarga texnologiyadan faqat o'yin yoki ko'ngilochar vosita sifatida emas, balki bilim olish vositasi sifatida foydalanishni o'rgatishi kerak. Shu bilan birga, internet xavfsizligi qoidalarini ham tushuntirish zarur, chunki kichik yoshdagi o'quvchilar zararli kontentga tez duch kelishi mumkin [3]. Bugungi kunda ko'plab xalqaro tadqiqotlar ham raqamli va media savodxonlikni 21-asr ko'nikmalarining muhim qismi sifatida e'tirof etmoqda. Ta'lim tizimida ushbu yo'nalishlarni rivojlantirish o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini, balki ularning hayotiy kompetensiyalarini ham oshiradi. Bu esa ularni kelajakda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi [1]. Boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlik va media savodxonlikni shakllantirish o'quvchilarning zamonaviy jamiyatga moslashuvi, axborot bilan to'g'ri ishlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ta'lim jarayonida bu

Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and Innovation – SICMRI 2026

yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratish zarur. Boshlang'ich ta'limda raqamli va media savodxonlikni shakllantirish faqat texnologiyadan foydalanishni o'rgatish emas, balki o'quvchilarda axborotga ongli yondashuvni shakllantirish jarayonidir. Bugungi kunda bolalar internetdan juda erta foydalanishni boshlayotganligi sababli, ularning axborotni qabul qilish madaniyati ham maktab davridan boshlab shakllantirilishi kerak. Raqamli muhitda o'quvchi ko'pincha turli xil axborotlarga duch keladi: rasm, video, yangiliklar, reklama yoki o'yinlar. Ularning barchasi bir xil darajada foydali yoki ishonchli emas. Shu sababli o'quvchilarda "tanlash madaniyati"ni shakllantirish muhim hisoblanadi. Ya'ni o'quvchi har bir axborotni qabul qilishdan oldin uni oddiy tahlil qilishga o'rganishi kerak. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bu ko'nikmani shakllantirish uchun "savol berishga o'rgatish" usuli juda samarali. Masalan, o'qituvchi o'quvchilarga oddiy rasm yoki yangilik ko'rsatib, "Bu nima haqida?", "Kim yaratgan bo'lishi mumkin?", "Nega bu bizga ko'rsatilmoqda?" kabi savollar beradi. Bu usul o'quvchilarda fikrlashni faollashtiradi va passiv qabul qiluvchi emas, balki faol tahlil qiluvchi shaxsga aylantiradi. Shuningdek, raqamli savodxonlikni rivojlantirishda oddiy kundalik vaziyatlar bilan bog'lash juda muhimdir. Masalan, o'quvchilar telefon yoki planshetda rasm chizish, matn yozish yoki oddiy ma'lumot qidirish orqali raqamli vositalardan tabiiy foydalanishni o'rganadi. Bu jarayon ularda texnologiyadan qo'rqqanlik va undan to'g'ri foydalanish ko'nikmasini shakllantiradi. Media savodxonlikni shakllantirishda esa "haqiqat va fikrni ajratish" ko'nikmasi muhim o'rin tutadi. O'quvchilarga biror xabar berilib, ulardan bu faktmi yoki shunchaki fikr ekanini aniqlash so'raladi. Masalan, "Bugun ob-havo sovuq bo'ladi" — bu fakt, lekin "Bugun eng yaxshi kun" — bu fikr. Shunday mashqlar orqali o'quvchilarda tahlil qilish va farqlash qobiliyati rivojlanadi. Yana bir muhim jihat — raqamli muhitda muloqot madaniyati. O'quvchilar internetda yozishmalar, izohlar va fikr bildirishda odob-axloq qoidalariga amal qilishni o'rganishi kerak. Bu nafaqat media savodxonlikni, balki ijtimoiy madaniyatni ham shakllantiradi. Raqamli va media savodxonlikni boshlang'ich ta'limda shakllantirish o'quvchilarning kelajakdagi axborot jamiyatiga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. Bu jarayon ularda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv va axborot bilan ishlash madaniyatini rivojlantiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda raqamli savodxonlik va media savodxonlikni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki bugungi kunda o'quvchilar juda erta yoshdan boshlab raqamli qurilmalar va internet muhitiga kirib kelmoqda, bu esa ularga axborot bilan to'g'ri ishlash ko'nikmalarini erta bosqichdan shakllantirish zaruratini yuzaga keltiradi. Maqola davomida tahlil qilinganidek, raqamli savodxonlik o'quvchilarning texnologiyalardan samarali foydalanish ko'nikmasini rivojlantirsa, media savodxonlik ularning axborotni tahlil qilish, ishonchlilikini aniqlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Ushbu ikki yo'nalish bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, o'quvchilarning zamonaviy jamiyatda faol va ongli shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, dars jarayonida interaktiv metodlar, amaliy mashg'ulotlar va real hayotga asoslangan topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirishi va bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam berishi aniqlandi. O'qituvchining to'g'ri yondashuvi esa bu jarayonning samaradorligini yanada oshiradi. Boshlang'ich ta'limda raqamli va media savodxonlikni rivojlantirish nafaqat ta'lim sifati, balki o'quvchilarning kelajakdagi hayotiy kompetensiyalarini shakllantirish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli ushbu yo'nalishga tizimli va izchil e'tibor qaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid qaror va farmonlari. – Toshkent, 2019–2024.

**Scottish International Conference on Multidisciplinary Research and
Innovation – SICMRI 2026**

3. Ishmuhamedov R.J., Abduqodirov A.A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
4. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017.
5. Xoliqov A. Pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent, 2019.